

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

KUN Tibor életrajza/Biography of Tibor KUN

(1946, Törökszentmiklós –)

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.085

Dátum/Date: 2012. október/October 14.

Ezt az információt közlésre előkészítette

/This information prepared for publication by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

Kun Tibor életrajza, 2012, **pp. 1–8. old.**, *AHU MATT*, No. 000.000.085,

<http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Kézirat az Afrikai Kutatási és Kiadási Program Archívumában

Kulcsszavak/Key words

Kun Tibor életrajza, magyar Afrika-kutatás, frankofon irodalom,

biography of Tibor Kun, Hungarian African studies, francophone literature, Biernaczky Szilárd

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM-
és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL
PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNI-
CATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

KUN TIBOR ÉLETRAJZA
/BIOGRAPHY OF TIBOR KUN
(1946–, Törökszentmiklós –)

előkészületben/in preparation)

(Előzetes szerkesztői megjegyzés/preliminary editorial note: A szerző részletes szakmai életrajz előlegezéséül tanulmánykötete (2012) két dokumentumát mellékeljük./.....

KUN TIBOR TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZA

Általános és középiskolai tanulmányait Törökszentmiklóson, egyetemi tanulmányait Debrecenben, az akkori Kossuth Lajos Tudományegyetem francia és orosz szakán végezte, de olasz nyelvi képzésen is részt vett. Szakdolgozatát Jean-Paul Sartre drámaírói munkásságáról írta. Az egyetemi éveket követően Törökszentmiklóson tanított, ugyanitt kezdett el foglalkozni a francia nyelvű néger-afrikai irodalommal, első cikkei is ebben a témakörben jelentek meg a *Filológiai Közönyben*. Utóbb a (mai nevén) Pécsi Tudományegyetemen francia, orosz és olasz nyelvet oktatott, majd az Egyetem egyik kollégiumának igazgatójává nevezték ki. Fő kutatási iránya továbbra is a francia nyelvű néger-afrikai irodalom tanulmányozása és magyarországi megismertetése maradt. Kutatási eredményeit cikkek sorozatában közölte – és közli ma is – különféle folyóiratokban mint a *Valóság*, a *Filológiai Közöny*, az *Ezredvég*, a *Helikon*, a *Magyar Lettre Internationale*, a *Klió* vagy az *IPM*. Doktori disszertációját (*Aimé Césaire, a néger öntudat hangja*) a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen védte meg. Az Akadémiai Kiadó által kiadott Világirodalmi Lexikon munkatársa volt annak a 6.-tól egészen az utolsó kötetéig, majd a Magyar Nagylexikon számára írt cikkeket. Személyes vagy levelezési kapcsolatban állt és áll számos francia nyelvű néger-afrikai és maghrebi szerzővel, franciaországi neves kutatóval. A Pécsi Tudományegyetemen öt könyve jelent meg, részben kutatási területével összefüggően (ezekről Franciaországban és Afrikában elismeréssel nyilatkoztak), másrészt alapszótár és nyelvi jegyzet látott napvilágot a francia gazdasági nyelvből, illetve a 20. századi francia kultúráról (utóbbi a budapesti Francia Intézet támogatásával). Oktatott a Pécsi Tudományegyetem Frankofón Tanszékén. Tanulmányokon kívül recenziókat írt (és ír), illetve tesz közzé hosszabb ismertetéseket a társadalomtudományok területén magyar, francia, orosz és olasz nyelven publikált könyvekről, többek között az UNESCO, a Gallimard Kiadó, a Seuil Kiadó, a Presses Universitaires de France, az Il Mulino, az Orosz Állami Társadalomtudományi Egyetem

vagy a szintén oroszországi Vecse Kiadó által megjelentett kötetekről. Újabbán Pasolinitől jelentett meg fordításokat (olasz nyelvből), és írt róla cikkeket. Kutatásait az afrikai mozi történetére is kiterjesztette, e témában is magyar folyóiratokban publikált. Néhány éve az orosz emigráció és az olasz nyelvű afrikai irodalommal kezdett foglalkozni, e területekről a későbbiekben tervez írásokat közreadni. Jelenleg Pécsen él.

(Kun Tibor: *Hazatérés a szülőföldre. Frankofón afrikai és antillai irodalmi tanulmányok és antológia (Maghreb, Madagaszkár és az Antillák)*, a tanulmányokat írta, a szövegeket válogatta, fordította és jegyzetekkel ellátta: – –, Budapest, Mundus Novus Könyvek, 565. old.)

ELÖLJÁRÓ SZAVAK

E bevezetés írója 1970-ben utolsó éves olasz szakos hallgató volt (a sors különös játékaént az afrikai tanulmányokhoz vezető néprajz szakot csak utóbb, 1972 és 1976 között, egyéni levelező szakosként végezte el). Egyszóval az utolsó évben Kardos Tibor professzor, az olasz tanszék egykori vezetője megbízott az általa szerkesztett akadémiai folyóirat, a *Filológiai Közöny* technikai szerkesztésével. Egy alkalommal (talán 1971-ben vagy 1972-ben) Kardos közölte velem, hogy eljutott hozzá egy vasos dolgozat az amerikai beat irodalomról (pontosabban tudott arról, hogy a *Közönynek* szánják), mivel az időközben lekerült Kretzói Vilmosné akkor egyetemi docenshez Szegedre lektorálás céljából. Hozzátette, azt a hírt kapta, hogy egy bizonyos Kun Tibor írta, aki ugyan francia–orosz szakos volt Debrecenben, de erőlteti az angolt. Kretzóiné végül a kiadást éppen emiatt nem javasolta, de Kardos, aki a fiatalokat mindig is istápolta, a kezembe adta a paksamétát, hogy húzzam meg (mert túl hosszúnak találta), és majd megoldjuk a megjelentetését. A rövidítés rövidesen elkészült, és a dolgozat meg is jelent (1973, XIX. évf., 1–2. szám, 165–173. old.). Kun Tibor azonban a folyóiratban valójában (afrikai témák tekintetében, egy recenziót követően) kicsit később egy immár önálló, afrikai témájú írással debütált az 1974-es évfolyamban (lásd a jelen kötet első dolgozatát).

Az esetet persze kapcsolatfelvétel követte, amely egy mára már több mint negyven éve tartó, bár néha hosszú éveken át csak levelezéses-telefonos formában létező barátsághoz vezetett.

A *Filológiai Közönyt* Kardos Tibor halálát (1973. december 19.) követően – e bevezető szerzőjének legnagyobb sajnálatára – az 1975/1. számtól már más szerkesztői stáb gondozta. Kun Tibor szerencsére azonban még jó néhány alkalommal szerzője lehetett a folyóiratnak (utolsó írása 1995-ben látott napvilágot a lap hasábjain, lásd azt ugyancsak ebben a kötetben). De ahogy lassan elfogyott körülötte a levegő a pályán őt elindító folyóirat tájékán, ezzel párhuzamosan mind szélesebb körű publikációs tevékenységbe fogott. Tanulmányai, cikkei, ismertetései zömükben to-

vábbra is afrikai témákkal foglalkoztak, azonban (főleg ismertetései) néha kiléptek e körből, és elsősorban francia, majd később olasz és orosz kiadványok kapcsán általános történelmi, irodalmi, művelődéstörténeti kérdésköröket is érintettek.

Együttműködésünk következő állomását viszont a Világirodalmi Lexikon egykori igen széleskörű munkálatai (1982–1994) hozták meg. Szeretnénk előzetesen megjegyezni, hogy legjobb tudomásunk szerint a mindenkori kritika úgy ítéli meg, e lexikon az akkori évek igen bőséges lexikon-termésén belül kiemelkedő teljesítménnyel szolgált: pl. nagyszámú olyan irodalomelméleti szócikk készült el a jeles vállalkozásnak az Akadémiai Kiadó Alkotmány utcai, majd Prielle Kornélia utcai épületében működő műhelyében, amelyek nemzetközileg is első kísérleteknek számítottak. De ez a majd 20 kötetes nagylexikon – ugyancsak nemzetközi összevetésben is egyedülálló módon – igen bőséges helyet adott az Európán kívüli irodalmak, a szóbeli hagyományok és így az afrikai folklór és írott irodalom számára. A rendkívül tájékozott és sokoldalú Szerdahelyi István általános szerkesztő és az áldott emlékű Koch Albert belső szerkesztő hívott meg a Lexikonhoz szócikkek írása céljából. Sőt, e sorok írója láthatta rövidesen el – Koch javaslatára – a fekete-afrikai irodalmak főmunkatársa feladatkörét, amely aztán nyugállományba vonulását követően is, az V-től a XVIII. kötet előkészületének idejére terjedt ki. Ez persze új munkatársak bevezetésével is járt. Mi sem több, minthogy a frankofón afrikai szócikkek elkészítéséhez meghívtam (meghívtam) Kun Tibort, aki a jó egy évtizedes aktív periódus során ugyancsak számos munkát produkált (néhány anglofón afrikai írói portrét is beleértve). Egyik kiemelkedő munkája a *négritude* szócikk, amelynek a szerzőségét ugyan hárman jegyezzük, az anyag zöme azonban Kun Tibor tollából származik.

A kilencvenes évek elején persze minden megváltozott. Többéves számrpróbálgatás után 1994-ben sikerült bejegyezni a Mundus Magyar Egyetemi Kiadót (amely 2010-ben fejezte be működését, szerepkörét azóta jelen kiadó, a Mundus Novus Könyvek igyekszik jóval szerényebb keretek között betölteni). A rendszerváltást követően természetesen hatalmas terveket kovácsoltunk: (többek között) magyar és idegen nyelvű afrikánisztikai kiadványok megjelentetéséről álmodva. Erről az olvasó akár e kötet elején felsorolt, számos esetben kiadásra kész kéziratok és más tervek listája alapján is tájékozódhat. A tervek között kezdettől fogva szerepelt Kun Tibortól egy Aimé Césaire-monográfia (doktori disszertációja kiadásra szerkesztett, szerkesztendő változata), később pedig egy tanulmánykötet és egy frankofón afrikai irodalmi antológia.

Persze a nagy terveket fokról-fokra semmivé tette az új hazai kulturális környezet, amelyet a politikai átalakulás hullámai közepette az elzárkózás jellemzett (látványos példája ennek, hogy a kilencvenes korszakhatárt megelőző harminc év során nagy számban magyarországi ösztöndíjban részesülő afrikaiak folyama hirtelenében összeszűkült, majd megszűnt). Jóllehet, szakkönyvkiadó a kelet-közép-európai szférában képtelen életben maradni állami vagy alapítványi támogatások nélkül. Legyünk őszinték, a Nemzeti Kulturális Alap(program) a korábbi kiadó sok (talán 100-nál is több) kiadói vállalkozását támogatta, de az afrikai témájú könyvek kapcsán benyújtott kérelmeink sosem jártak sikerrel. Így aztán fogyatkozó telefonhívások, később email-ek következtek Pécsről Budapestre vagy Budapestről Pécsre, néha

gyakrabban, néha több éves intervallumokban. A Kiadó pedig egyre jobban elszégyellte magát.

Hiszen az évtizeden át babusgatott Afrika-sorozatból jó 12 éven át semmi sem valósult meg. Utóbb 2002-ben és 2006-ban is mindössze két kötet volt képes életre kelni (az egyik, apám, Biernaczky János tanulmánykötete a halála folytán támadt fiú lelkiismeret-furdalás okán, önköltségesen, Gumán István kitűnő könyve pedig a szerző által nem kevés ügyességgel megszerzett OTKA-támogatás segítségével).

Mivel 2002-től az afrikai tanulmányok hazai művelése ismét új erőt kapott, lassanként eljött az ideje, hogy (Tibor meg én) ismét felvegyük a kapcsolatot. Ő volt az, aki más kiadónál is próbálkozván antológiájával, információkat szerzett a Francia Intézet Kosztolányi Programjának lehetőségeiről. A dolog akkor kapott szárnyakat, amikor (az Intézetet egyébként sajnálatosan éppen a napokban elhagyó) Horváth-Ivelics Zsanett sietett a segítségünkre. Ugyanis a Program számára csak francia nyelvű irodalmi munkák magyar nyelvű fordításainak támogatására van lehetősége. Ez összevágott Tibor elképzelésével, hiszen a tanulmányok mellett időközben gazdag anyagot fordított le afrikai és antillai szerzőktől. Létrejött a terv (tanulmányok és antológia). Azonban a helyzetet jelentősen megbonyolította, hogy két tucatnál több szerző nyomába kellett eredni a jogok megszerzése céljából. Mégpedig egy olyan kiadónak, amelyik ma lényegében kétszemélyes stábbal rendelkezik. Majd egy éven át folyt a szerző (Pécs), az Intézet (Budapest) és Kiadó (Érd) alkotta háromszögben a levelezés és a telefonon keresztül bonyolított vagy pedig személyes konzultáció, míg végül sikerült mindent elrendeznünk.

Magának a kötetnek az elkészítése során, amely persze messze túlnyúlt a szerzői jogok ügyében lefolytatott majd egyéves ügyintézésen, szinte újraélhettük ifjúságunkat. Hiszen ismét sokszor nap mint nap váltottunk e-mailt vagy beszélünk telefonon, sőt egyszer-kétszer személyes találkozásra is sor került (amikor más ügyek miatt Pécsre kellett utaznom, mindig összekötöttem azt egy Kun Tibor-találkozóval).

Pécsi kollégám és barátom munkásságát (ha nem is állt rendelkezésemre minden publikált vagy kéziratban lévő írása) címei szerint jól ismertem, hiszen már évekkorábban (2006 táján) összeállítottam művei jegyzékét. A kötet előkészítését azonban jelentősen megnehezítette az, hogy Kun Tibor a nehéz évek nyomása alatt sok mindent, mondhatni, szétszórt, illetve kisebb lakásba költözvén sok mindentől meg kellett válnia. Így bizonyos műveit már csak én tudtam beszerezni könyvtári xerox-másolatok formájában. Ennek az lett a következménye, hogy bizonyos esetekben, kézirat híján, az elírásokat csak igen nehezen lehetett rekonstruálni, illetve – mivel az írásokat sok esetben jelentősen meghúzták a különféle folyóiratoknál –, a kiegészítéseket csak a még létező anyagok alapján lehetett elvégezni. Szerencsére a nagyobb dolgozatokból a barátság jegyében mindig eljutott másolat hozzánk is. Így néhány esetben igen értékes „kivágatokat” sikerült visszaoperálni a helyükre (lásd különösen az „Európa Césaire és Senghor gondolatvilágában” c. dolgozatot).

De hadd tegyük fel végre a kérdést: vajon mit nyújt a magyar olvasók, a témában esetlegesen érintett egyetemi diákság, az irodalmár, történész, művelődéstörténész szakemberek, sőt, az Afrika felé fordulással napjainkban mind többen megáldott „érdeklődők” számára Kun Tibor életművének e gazdag keresztmetszete?

Úgy gondoljuk, mindenekelőtt egy szakmai részterület megszületését tanúsítja létével. Hiszen, mondjuk ki őszintén, fű alatt Kun Tibor dolgozatai már ott vannak a hazai folyóiratok elmúlt évfolyamaiban. De most így egybegyűjtve mutatkoznak meg igazán azoknak a mélyfúrásoknak az értékei, amelyeket szerzőnk az elmúlt több mint négy évtized során elvégzett. Dolgozatai ugyan sok esetben látszólag csak „ismertetnek” (bár információhiányos kulturális közéletünkben ennek is megvan a maga nagyon is pozitív szerepe). Azonban még az ismertető jellegű írások (pl. Léopold Sédar Senghor: *Élégies majeures, A maghrebi írók önmagukról* (1945–1990), *Négerség és világegyetemesség* stb.) is mindig túllépnek az ismertetés terjedelmi és érdemi-tematikai határain. Ujszerű és figyelemreméltó összefüggéseket tárnak fel egy olyan, nálunk elég kevésbé ismert világirodalom-szelet közelítési kísérletei során, amelynek súlyát hazánkban csak egész kivételes esetekben ismerik vagy ismerték fel (ritka példaként lásd legújabban Schein Gábor: *Idegen nyelvű regényirodalmak az 1970 utáni években, Iskolakultúra*, 2005, 11. szám, 80–103. old. az interneten is, Afrika: a 93. oldaltól).

Ugyanakkor Kun Tibor jó néhány nagy tanulmánya olyan elmélyült és egyedül álló elemzésekkel szolgál, amelyek nemzetközi szinten is figyelmet kelthetnének. Más kérdés, hogy e dolgozatok idegen nyelvű kiadására vonatkozó megjegyzésünk azonnal finánciális kérdéseket vet fel, amely sanyarú gazdasági helyzetünk ismeretében csakis nemleges döntéseket sejtet. A hivatkozott dolgozatok sorában különös figyelmet érdemelnek azok a gazdagon áradó, konkrét elemzésekkel teli írások, amelyek a két nagy, Senghor és Césaire fő témaköreinek nyomon követésére irányulnak. Vagyis hogyan, milyen megítélésben rajzolódik elénk Afrika, illetve az Antillák és azok hagyományai (Afrika Léopold Sédar Senghor költészetében, Afrika és az Antillák Aimé Césaire műveiben stb.), másrészt hogyan jelenik meg költészetükben, illetve drámáikban Európa (Európa Césaire és Senghor gondolatvilágában).

Nem különben érdemes felfigyelni arra, szerzőnk milyen világosan látja a témák, stílustörekvések és a történelmi korszakok összefüggéséből származó sikereket vagy sikertelenségeket, illetve törésvonalakat (Ambivalens vonások Léopold Sédar Senghor költészetében, Válságjelek ábrázolása a 20. századi francia nyelvű afrikai irodalomban, Néger-afrikai irodalom – elit irodalom stb.). Külön figyelmet érdemel az a dolgozata (A szimbólumok mint az objektum és a szubjektum kifejezésére szolgáló eszközök A. Césaire költészetében), amelyben hatalmas bizonyító (példa) anyag birtokában igyekszik felderíteni Césaire szimbólumokkal, jelképekkel, allegóriákkal teli világát. A magyar irodalomtudományban általában is ritka kísérlet, amikor Senghor „szorongásainak” gyökereit pszichoanalitikai módszerrel, annak ismeretes szempontjai szerint igyekszik felderíteni (Lélek és költészet Léopold Sédar Senghor gondolatvilágában).

Összefoglalóan úgy véljük, mi több, meg vagyunk győződve arról, hogy Kun Tibor nemcsak egy pompázatos színekben tobzódó új világdarabot hozott el a számunkra, hanem kellő körüljárások és körbetekintések nyomán, nagy hozzáértéssel tette le vizsgálódásai mindenképpen figyelemre méltó eredményeit a hazai kulturális közélet nagy asztalára.

Szót kell még ejtenünk az Antológiáról is. Ebben zömében olyan művek vagy részletek szerepelnek, amelyek eddig még magyar nyelven nem láttak napvilágot.

Ki kell emelnünk közülük a három teljes egészében közreadott „főművet”: Aimé Césaire (Kun Tibor kötetének is a címét adó) *Hazatérés a szülőföldre* c. poémáját, továbbá a tragikus sorsú madagaszkári költő, Jacques Rabemananjara *Antsa* (Sziget) c. versciklusát, valamint Tahar Ben Jalloun: *A teve monológja* c. poémáját, amelyeket a szerző-fordító különös gonddal és poétikai érzéssel hívott életre magyar nyelven. Egyébként az első kettő rendkívüli érzelmi mélységekből táplálkozó vallomás a hazaszeretetről, utóbbi az általában vett modernizmus útjára lépett afrikai költészet lenyűgöző példája.

Bevezetőnk végén még jómagam is egy (ezúttal azonban csak személyes jelleget) vallomással tartozom. Mint már említettem, négy évtizedes szakmai és emberi kapcsolat köti össze e könyv szerzőjét és e könyvhöz írott bevezető íróját. Így talán érthető, ha nyíltan és őszintén fel kell tárnom, hosszú évtizedeken át voltam, lehettem tanúja Kun Tibor folyamatos küszködésének, megtorpanásainak és újra nekifeszüléseinek, amelyet néha szinte depresszióba váltó pesszimizmus kísért. Jól tudtam, hogy ez egyrészt a publikációs lehetőségek állandó keresésével függött össze, annak sikeréből vagy sikertelenségéből fakadt, másrészt a szakmai környezet teljes hiányával állt kapcsolatban. Hiszen az egyébként gazdag kultúrájú Pécsen kutatott témáját tekintve egyetlen társa sem akadt. Jóllehet, olyan témakörbe próbálta beleásni magát, hazánkban olyan ismeretlen utakon indult el, amelyhez szinte nélkülözhetetlen (lett volna) a szakmai társak, a szakmai műhely léte. Sajnos, az elmúlt évek során Pécsen létrejött és gazdagon prosperáló Afrika-kutatások egyetemi műhelyével ma sincs kapcsolata. (Persze megjegyzéseim nyilvánvalóan elsősorban a korábbi hosszú időszakra vonatkoznak, nem a legutóbbi évekre).

Úgy gondolom tehát, hogy ez a kötet nemcsak egy szerényen, árnyékban, mégis rendíthetetlenül végzett, nagy értékű kutatómunkának a megkoronázása, de egyúttal egy ugyan jelentősen megkésett, de még időben érkező, főszereplőjét méltó dicsérettel elhalmozó „jutalomjáték” is, amely a frankofón afrikai irodalmi kutatások magyarországi megszületését igazoló opusnak a hazai kulturális-tudományos élet színpadára állításáról szolgál „Jóhírrrel”.

Érd, 2012. január 9.

Biernaczky Szilárd

(Kun Tibor: *Hazatérés a szülőföldre. Frankofón afrikai és antillai irodalmi tanulmányok és antológia (Maghreb, Madagaszkár és az Antillák)*, a tanulmányokat írta, a szövegeket válogatta, fordította és jegyzetekkel ellátta: – –, Budapest, Mundus Novus Könyvek, 7–11. old.)